

An Hà Báo

Tờ báo quốc ngữ đầu tiên của miền Tây Nam Bộ

Đặng Huỳnh

Lịch sử báo chí Việt Nam ghi nhận những mốc thời gian đáng nhớ: Gia Định Báo - tờ báo quốc ngữ đầu tiên của Việt Nam ra đời tại Sài Gòn vào năm 1865 do học giả Trương Vĩnh Ký làm chủ bút. 40 năm sau - năm 1905, Hà Nội mới có tờ báo quốc ngữ mang tên Đại Việt Quan Báo do Đào Nguyên Phổ chủ bút. Đặc biệt năm 1917, tại Cần Thơ xuất hiện một tờ báo quốc ngữ mang đậm bản sắc miệt vườn sông nước miền Tây, đó là tờ An Hà Nhựt Báo, sau đổi thành An Hà Báo.

Tờ An Hà Báo đăng bài "Thuở nay chưa có đội túc cầu toàn là thiều nữ ra mặt tại sân banh Tham Tướng (Cantho)". Ảnh: DH

Nói về chuyện ra đời của tờ An Hà Báo, xin được bắt đầu từ một di tích còn lưu giữ ở Cần Thơ. Đó là căn nhà nay nằm trên đường Phan Đình Phùng, quận Ninh Kiều, trên mặt tiền vẫn còn lưu lại dòng chữ "Imprimerie de l'Ouest". Ít ai biết rằng, nơi này xưa kia là trụ sở của "Nhà

in Miền Tây", một nhà in ra đời vào năm 1911, vào hàng sớm nhất ở miền Tây Nam Bộ. Chủ trương thành lập nhà in là luật sư người Pháp - Gallois Montbrun, có văn phòng đặt tại Cần Thơ, cùng với một nhóm người Việt có học thức như Võ Văn Thơm (Thông phán, Huyện hàm), Trần Đất Nghĩa (nhà giáo, thương nhân),

Lê Quang Chiêu (Cai tổng, văn nhân), Phạm Bá Đại (thơ ký)... Theo nhiều tài liệu, nhà in Miền Tây chuyên in sổ sách, giấy tờ và tờ quảng cáo, nổi tiếng khắp vùng.

Có nhà in, nhóm thành lập nghĩ ra phải có một tờ báo của địa phương nên cùng năm 1911 đã cho ra đời tờ Le Courier de l'Ouest (Bản tin Miền Tây), viết bằng tiếng Pháp. Tờ báo gồm hai trang khổ nhỏ, mang nghĩa tuần tin nhưng chuyện xuất bản khá thất thường. Báo chủ yếu đăng các bố cáo, tin tức hoạt động về hành chính, thương mại, canh nông, kỹ thuật, giao thông, các sự kiện diễn ra trong nội địa Cần Thơ và miền Tây Nam Bộ. Tờ báo bán giá ba đồng cho khách hàng mua cả năm và hai đồng nếu mua sáu tháng. Tuy vậy, Bản tin Miền Tây nhanh chóng xuống dốc vì ít độc giả, bài báo viết bằng tiếng Pháp nên khó tiếp cận. Ngoài ra, lực lượng cộng tác viên, phóng viên của Bản tin Miền Tây cũng mỏng và chưa kinh nghiệm.

Vấn nung nấu tâm ý có một tờ báo Việt cho người Việt ở miền Tây sông nước, nhóm thân hữu mà đứng đầu là ông Võ Văn Thơm đã đứng ra vận động những người học thức, tâm huyết và tiến bộ thành lập tờ báo quốc ngữ đầu tiên ở miền Tây Nam Bộ, lấy tên An Hà Nhựt Báo. Lẽ dĩ nhiên, chuyện thành lập này có sự hậu thuẫn của luật sư Pháp Gallois Montbrun. Năm 1917, An Hà Nhựt Báo ra đời. Chỉ nghe tên gọi, không khó để nhận ra kỳ vọng của nhóm thành lập là làm nên một tờ báo ngày tầm cỡ khu vực. Nhưng vì nhiều lý do mà cuối năm 1917, An Hà Nhựt Báo đã đổi tên thành An Hà Báo, kéo dài đến năm 1933.

An Hà Báo ra vào chiều thứ Bảy hằng tuần, có khi dời qua chiều thứ Năm, phát hành rộng rãi ở Cần Thơ và nhiều

địa phương vùng Tây Nam Bộ với giá năm đồng mỗi năm, mua sáu tháng thì giá là ba đồng. Đây là tờ báo có khổ lớn, hình thức dàn trang khá đơn giản. Về nội dung, tờ báo chú trọng vào việc đăng tải các nội dung chính trị, hành chính và tin tức thời sự - cả trong nước lẫn thế giới. Điều thú vị của tờ báo này là trong nhóm biên tập có nhiều văn nhân, văn sĩ nên mảng văn hóa - nghệ thuật rất phong phú. Hầu như lần phát hành nào cũng có văn, thơ, tùy bút hay bài viết nhằm biểu dương văn hóa địa phương. Bằng ngòi bút của người làm báo, viết văn, các tác giả thông qua An Hà Báo đã gửi gắm lòng tự hào dân tộc, ý tưởng yêu nước, tiến bộ. Đọc lại những bài trong An Hà Báo như “Chơi với bảy ngày xuân” (Lê Chơn Tâm), “Tôi ưa coi hát bội” (Thế Trung), “Nhìn hoa nhớ bạn” (Cuội Minh)... sẽ cho thấy điều đó. Đơn cử như bài thơ “Cây đèn chong” của chủ bút Phạm Bá Đại đăng trên An Hà Báo:

*Sáng chẳng bằng trăng cũng chói lò
Đèn chong tuy nhỏ... tỏ gần xa
Khêu tim chỉ dốc soi đường tối
Cháy ruột, phòng toan mọi nẻo xa
Canh lụn, bạn cùng trang chí sĩ
Đêm khuya nghịch với lũ gian tà
Miễn là giúp ích trong thiên hạ
Đâu ngại ghe luồn gió táp qua!*

Trong khoảng thời gian 16 năm tồn tại, tờ An Hà Báo đã đăng tải không biết bao nhiêu tác phẩm báo chí, khái quát cả một Cần Thơ - thủ phủ của miền Tây những năm đầu thế kỷ XX. Trong phạm vi bài viết này, chỉ xin điểm lại một vài bài mảng văn hóa - thể thao thú vị và đậm chất báo chí đã được An Hà Báo đăng tải.

Chúng tôi sưu tầm được bài báo trên tờ An Hà Báo, số 799, ấn hành năm 1933. Bài báo tường thuật trận giao hữu của đội

banh nữ Cái Vồn và đội banh nữ Trường Võ Văn tại sân banh Tham Tướng vào ngày 02/7/1933 với tựa đề “Thuở nay chưa có đội túc cầu toàn là nữ ra mặt tại sân banh Tham Tướng (Cantho)”. Tác giả bài báo loan tin: “Mấy hôm rày từ thành thị đến thôn quê, đâu đâu cũng nô nức mong cho mau tới ngày Chủ nhật 2 Juillet đặng xem một hội banh toàn là nữ của bên Trà Kiệt (Cái Vồn) với đội banh Trường Võ Văn, ở Saigon báo đặng tin cho hay trước. Ngày Chủ nhật 2 Juillet quả có hội banh phụ nữ ra mặt tại sân Tham Tướng. Thiệt là phụ nữ đã tiếng mạnh một bước trên con đường thể dục rồi vậy” (phần trích dẫn đúng nguyên văn chính tả và chữ dùng trên An Hà Báo). Tác giả bài báo miêu tả: ông Bác vật Sĩu (tức Phan Khắc Sĩu - PV) khệnh khạng dẫn đầu đội ra sân, theo sau là 11 “chiến tướng” đồng phục: “chơn mang giày trắng, quần cụt, áo trắng bâu lật dài gần phủ quần, đầu thắt lục màu đọt chuối (bandeau), dây nịch bằng vải màu xanh” đi giáp vòng sân chào khán giả. Tác giả bắt mí kết quả trận đấu là “huề nhau”. Thú vị hơn nữa, tác giả bài báo cũng là một phụ nữ, ký bút danh Mll Kim Hồng Diệu, ghi địa chỉ ở Nhơn Ái - Cần Thơ.

Tờ An Hà Báo số 319 - năm 1923 thì bài tường thuật về lễ hội Kỳ yên ở đình làng Tân Quới (nay thuộc Vĩnh Long nhưng thời bấy giờ thuộc địa phận Cần Thơ). Bài báo có tựa đề “Lễ cúng thần và cuộc thính sắc làng Tân Quới”. Bài báo tường thuật rõ ràng: “Làng Tân Quới (Cantho) mỗi năm tới lệ cúng thần (lễ hạ điền có hát) nhằm tháng năm An nam. Theo lệ thì xã trưởng phải bong một

cái bè chùng chế cho đẹp đẽ, đèn đuốc cho nhiều đặng rước sắc thần về đình mà cúng hát vì thường ngày giao cho người ở xa đình gìn giữ. Lại tục lệ của làng phải đi rước sắc bang đêm đặng đốt đèn theo rạch Trà Mơn cho nhơn điền ở bên mé rạch xem, ấy là tờ đầu ngày “cúng thần”. Nếu năm nào, xả nào mà đèn bong khéo và ghe đèn nhiều thì đặng bá tánh khen ngợi”. Xong phần mở đầu, tác giả bài báo đi vào phần tả thuật khá kỹ diễn tiến của buổi lễ. Mới hay, tục rước Sắc, thỉnh Sắc Thần du ngoạn đã có từ lâu đời và được người xưa thực hiện nề nếp, bài bản. Không chỉ ở đình mà làng Tân Quới mấy ngày đáo lệ Kỳ yên đều vui như hội, được dân làng hưởng ứng và cổ súy nồng nhiệt. Bài báo tả: “Lễ hội rước sắc thần còn được tô điểm bằng âm thanh “trên bờ đốt pháo, dưới bè tiếng nhạc, tiếng đờn hòa lẫn với đại cổ (trống châu dống ba) và tiểu cổ nghe ran mấy dặm đường”. Qua bài báo này lại cho thấy rằng, dù lúc ấy đương thời Pháp thuộc, mưu đồ “khai sáng văn hóa” của người Pháp rõ ràng và nhiều chiêu trò nhưng người Cần Thơ xưa vẫn giữ cho mình cốt cách, bản sắc và truyền thống riêng với nét văn hóa thảo thơm của tổ tiên ngàn đời. Lối sống ấy còn được trao truyền tới tận bây giờ. Ấy là phước vậy!

Chuyện từ tờ An Hà Báo mới ngẫm rằng, báo chí không chỉ cung cấp thông tin cho độc giả hằng ngày, hằng giờ mà năm tháng trôi qua, những tờ báo xưa cũ lại trở thành tư liệu đặc biệt, giá trị để người đời sau có thể hiểu hơn về thế hệ đi trước.

Tài liệu tham khảo

1. “Cần Thơ xưa”, Huỳnh Minh, Nxb Thanh Niên, 2001.
2. “Địa chí Cần Thơ”, Tỉnh ủy - UBND tỉnh Cần Thơ, 2002.
3. Một số tờ An Hà Báo.